

AZ IGAZSÁGÜGYBE VETETT KÖZBIZALOM ETIKAI KERETEI AZ IGAZSÁGÜGYI SZAKÉRTŐK, AZ ÁLLAMI VÉGREHAJTÓK ÉS A HITELES TOLMÁCSOK ÉS FORDÍTÓK HAZAI MŰKÖDÉSI MODELLJÉBEN⁸⁰

NÉMETH GABRIELLA

vezérigazgató

Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda

1. Bevezetés

A Prof. Dr. Trócsányi László miniszter úr nevével fémjelzett Igazságügyi Minisztérium társadalompolitikai és szakpolitikai célkitűzéseinek központi eleme *az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom növelése*. A miniszteri szakpolitikai célkitűzések szerint „*az Alaptörvény értékeiből következik annak felelőssége is, hogy a felmerülő társadalmi problémákra a végrehajtó hatalom transzparens módon, a rendelkezésre álló eszközeivel megfelelő, a társadalom számára is elfogadható megoldást találjon. Ennek során a társadalmi igazságosságra – a jogbiztonság követelményére is figyelemmel, a joguralom érvényesülésével – kell törekedni (...) A jogszabályok előkészítése és megalkotása során a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt kell kapnia a más tárcákkal, a tág értelemben vett igazságszolgáltatás szereplőivel folytatott párbeszédnek, a jogász hivatásrendek jogalkalmazás során összegyűjtött tapasztalatainak*”.⁸¹ A társadalmi igazságosság és a párbeszéd igényének megjelenése a jogi reformok vezérelve között olyan maximalista szemléletmódot tükröz, amelyben erősödik a tisztán jogi értékek mellett az erkölcs és az etika szerepe, a morál és a felelősség önkéntes, belső tudatossága és teljesítési

⁸⁰ A szerző jogász, 2014–2015 években az Igazságügyi Minisztérium Civilisztikai és Igazságügyi Kodifikációs Főosztályának vezetője, korábban az Igazságügyi Felügyeleti Főosztály vezetője, valamint az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. Felügyelő Bizottságának elnöke. A jelen cikk készítése idején pedig az OFFI Zrt.-nek az igazságügyi miniszter, mint az alapítói jogok gyakorlója által kinevezett vezérigazgatója. E két minisztériumi főosztály felelős a végrehajtók és az igazságügyi szakértők törvényességi felügyeletéért, a névjegyzék vezetéséért és a szakmai jogi alap- és továbbképzésekért, illetve vizsgáztatásáért, továbbá a főbb, e két területet érintő jogszabályok kodifikációjáért. A szerző személyesen részt vett nemcsak a végrehajtók élére kinevezett miniszteri biztosok tevékenységének szakmai segítésében és az igazságügyi szakértőket érintő reform koncepcionális előkészítésében, hanem az egyes eljárási kódexek (Pp., Ket., Be.) szakértőket is érintő szabályozási részeinek minisztériumi konzultációin is. Az OFFI Zrt. 100%-ban állami tulajdonú gazdasági társaság, amely jogszabály alapján készíti a hiteles (igazságügyi) fordításokat magánszemélyek, cégek és állami szervezetek részére.

⁸¹ A nevezett szakpolitikai program, amely 2014 októberében keletkezett, összefoglalja az Igazságügyi Minisztérium 2014–2018 közötti célkitűzéseit és reformjavaslatainak irányát. Lásd még: 1710/2014. (XII. 05.) Korm. hat.

igénye egyaránt. Éppen ezért rendkívüli szakmai kihívást jelent minden jogász számára a lelkiismereten és a belső önkéntességen alapuló erkölcsi tartalmak vizsgálata, vagy éppen hiányának „jogalkotói” előírása vagy pótlása, egy igazságügyi jogi és szervezeti környezet szakmai felügyelete körében. Kiváló eszköz ehhez szükség esetén az oktatás és a képzés, valamint a közreműködő személyek kiválasztása során a maximális gondossággal történő eljárás. A nem erőszakos, barátságos és közérthető tananyagoknak hiteles oktatók általi közvetítése pedig olyan nem várt eredményekkel is kecsegtet, amelyek tisztán a szervezeti reformok vagy a jogi normaszöveg közzététele útján egyébként el sem érhetők.

A jogalkotáson, a szakmai párbeszéden és szakmai tapasztalatok összegzésén túl a közbizalom visszaállításához a jogi eszközök nem elégségesek, hanem *az igazságügyi kapcsolatok újragondolása* és megerősítése is szükséges, a demokrácia alappilléreinek számító együttműködéssel és dialógussal. Az eljárási törvények újragondolása mellett, amely a bíróságok megítélésének javítását, az igazságos ítélethez való jogot és a tisztességes, eredményes eljárást egyaránt megerősítik, szükségessé vált a szakértői, a végrehajtói és az állami fordításügyi intézményrendszerbe vetett bizalom erősítése is. Kiemelt figyelmet érdemel tehát a tágabb értelemben vett igazságügyi intézményrendszer a rendszerváltást követő mintegy 30 év elteltével.

Az Igazságügyi Minisztériumon belül a 2014-ben felállott Igazságügyi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság alá tartozó szakmai főosztályok hatáskörébe tartozik a nevezett hivatásrendek felügyelete, ellenőrzése, a velük való kapcsolattartás és párbeszéd jogköre, és az igazságügyi kapcsolatokért való felelősség erősítése, a jogász- és szakértői hivatásrendekkel való kapcsolattartás intézményesített kiépítése.⁸² E partnerségi struktúra megvalósítása mellett az igazságügyi politika fontos pillérévé vált az igazságügyi miniszter felügyelete vagy irányítása alá tartozó intézményrendszerek átfogó vizsgálata, amelyeket különösen a hatékonyság és átláthatóság kell, hogy jellemezzen; éppen ezért ezek működésének folyamatos felügyelete és eredményességi szempontú felügyeleti vizsgálata mindenkor indokolt. Mint ahogy a tanulmány címe is utal arra, hogy az igazságügy működésében számos etikai kérdés folyamatosan felmerül, kijelenthetjük, hogy ilyen értelemben *az etika mint az igazságügybe vetett közbizalom lehetséges keretrendszere* is értelmezhető. Az etika általános jelentését alapul véve az észszerű, a józan ész alapján meghozott optimális (az adott lehetőségek közül a legjobbnak ítélt megoldás) és helyes döntésnek minden szakterületet jellemeznie kell, ahogyan ez a magánéletünkben is elengedhetetlen sok más személyes és modern intézményi érték mellett (mint a nyitottság, a költséghatékonyság, a környezettudatosság vagy éppen az innováció). Így tehát nemcsak az igazságügyi szakértőket, a végrehajtókat, ügyvédeket vagy közjegyzőket, hanem a hiteles fordításokat végző fordítókat, tolmácsokat és lektorokat is – mint számos állami (köz)feladat letéteményes igazságügyi szolgáltatóit – jellemezniük kell a következő etikai normáknak az állam által rájuk bízott közfeladat vagy állami szolgáltatás elvégzése során (a teljesség igénye nélkül): önkéntes

⁸² A 2014-ben felállott önálló Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatában külön államtitkárságot kapott az igazságügyi kapcsolatok területe, az Igazságügyi Kapcsolatokért Felelős Államtitkár vezetésével.

jogkövetés, becsületes munkavégzés, magas szakmai színvonal állandó teljesítése, tisztesség és feddhetetlenség, a közbizalom erősítésének elősegítése a saját hivatásrend irányába, együttműködés, semlegesség és pártatlanság, összeférhetetlenség, egyéb etikai kódexek által előírt magatartási normák követése.⁸³ Ezek hosszú távú hiánya – pl. 10–15 év távlatában – az állami feladatok végzése során egyenesen az állam mint szolgáltató hírnévromlásához vezethetnek.

2. Közfeladat, közszolgáltatás, közszolgálat és közbizalom

Az állam egyes közfeladatok ellátására akár köztestületet is alapíthat (kamara). A közfeladat fogalmát azonban jogszabály nem határozza meg.⁸⁴

A közfeladatok (vagy közérdekű, állami feladatok) ellátása számos szervezeti formában megvalósulhat, és az igazságügyi szakterületeken erre jó néhány eltérő modellt találhatunk. Az állami (hites) fordítók és tolmácsok ma sem névjegyzékben nincsenek nyilvántartva, sem kamarai köztestülettel nem rendelkeznek; így tevékenységük megkezdésekor esküt sem tesznek, hanem a hiteles fordításokat jelenleg egy 100%-ban állami tulajdonú gazdasági társaság⁸⁵ végzi, melynek vezetőjét az igazságügyi miniszter nevezi ki.

Az állami végrehajtók (önálló bírósági végrehajtók) korábbi köztestülete, az egykori végrehajtói kamara⁸⁶ az elmúlt évek igazságügyi reformintézkedései következtében végrehajtói karrá alakult és működése kiegészült egy hivatallal is, tevékenységét pedig kinevezett miniszteri biztos is felügyeli, koordinálja az átmeneti időszak alatt. A kar megújul, hamarosan⁸⁷ csak jogi végzettségű tagjai lehetnek, e tudás megszerzése vélhetően pozitív hatással lesz a jogerős ítéletben megítélt adósságok behajtásának mint közfeladatnak az eredményességére és elvárható etikusságára is.

Az igazságügyi szakértők pedig a korábbi kétszintű kamarai struktúrából egységes országos szakértői kamarába tömörülnek,⁸⁸ és az Igazságügyi Minisztérium által vezetett, online is kereshető regiszterbe⁸⁹ történő bejegyzésükkor esküt tesznek a felelős feladatvégzésre.

⁸³ A jelen publikáció kiegészíti és egyben alapul veszi a szerzőnek az Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája 2017. június 22-i konferenciáján megtartott előadását. A Szegedi Tudományegyetem Rektori Hivatalának Dísztermében megrendezett „Jog, erkölcs, etika” konferencia célja az volt, hogy a kötelező képzéseken túlmutató módon is elősegítse az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó hivatásrendek minél magasabb színvonalú szakmai tevékenységét, hogy minden érdeklődő megismerkedhessen a jog és az etika közötti komplex kapcsolat jellemzőivel. A konferencián mintegy 90 fő vett részt. In: www.jogakademia.gov.hu (2017. 07. 31.)

⁸⁴ Németh Gabriella: Az Igazságügyi Szakértők és a Bírósági Végrehajtók, in: Jakab András – Gajduscheck György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete, 2016, 641–642. o.

⁸⁵ Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt., 1062 Budapest, Bajza u. 52., www.offi.hu (2017. 07. 31.)

⁸⁶ MBVK, Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara

⁸⁷ A jogalkotásban végső határidőként megjelölt 2022-es dátumig.

⁸⁸ MISZK, Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara

⁸⁹ <https://inyr.im.gov.hu/Szakertok> (2017. 07. 31.)

(Emellett az ügyvédek és a közjegyzők is rendelkeznek önálló szakmai kamarával, de róluk és működési anomáliáikról az utóbbi időben sokkal kevesebb sajtóhír kapott szárnyra, a társadalom beléjük vetett bizalma érezhetően nem sérült annyira, mint amely változásoknak előidézője lett e bizalomvesztés a végrehajtók és szakértők esetében.)⁹⁰

Az államháztartási törvényben található közfeladati definíció tág: *közfeladat* a jogszabályban meghatározott állami vagy önkormányzati feladat.⁹¹ A definíció a jogszabályba foglalt jelleget emeli ki. A Ptk.-nak a köztestületeket a magyar jogba ismét bevezető rendelkezéseihez készült indokolás szerint is a közfeladat „*általában olyan feladat, amelyet egyébként az államnak vagy a helyi önkormányzatnak kellene megvalósítania*”.⁹² Ebben a körben a közfeladat kétségtől valamilyen közigazgatási feladat, amelyhez a köztestületeknek megfelelő hatáskörökkel kell rendelkezniük. A köztestület a helyi önkormányzatok mellett az önkormányzás egy másik, önálló válfaját, a *testületi önkormányzatot* valósítja meg.

A közfeladat definíciójának hiánya valójában megnehezíti nemcsak a feladatok ellátásának ellenőrzését, hanem az adott hivatásrendi köztestület működésének irányait, fókuszainak beállítását is. Eldöntendő felelősségi és egyben minőségbiztosítási kérdés lehet, hogy van-e/legyen-e névjegyzék egy adott állami szolgáltatást végző körrel, ki vezesse és ellenőrizze a regisztert, végső soron tehát ki a számon kérhető intézményi felelős az elvégzett közszolgáltatásoknak, és kell-e intézményi felelős is az adott tevékenységet végző személy mögött?⁹³ Ugyanakkor a definíciót tartalmazó jogszabályi hely kijelenti azt is, hogy „*A közfeladatok ellátása költségvetési szervek alapításával és működtetésével vagy az azok ellátásához szükséges pénzügyi fedezet e törvényben meghatározott eszközökkel, részben vagy egészben történő biztosításával valósul meg. A közfeladatok ellátásában államháztartáson kívüli szervezet jogszabályban meghatározott rendben közreműködhet.*”⁹⁴ Nincs tehát kimondva a kamarai szervezeti

⁹⁰ Lásd pl. <http://www.origo.hu/gazdasag/20150203-fegyelmi-eljarasok-indultak-vegrehajtok-ellen.html> vagy http://hvg.hu/itthon/20160129_Uj_igazsagugyi_szakerto_torveny (2017. 07. 31.)

⁹¹ Lásd még 2011. évi CXCV. tv. az államháztartásról 3/A. § (1) *Közfeladat a jogszabályban meghatározott állami vagy önkormányzati feladat. (2) A közfeladatok ellátása költségvetési szervek alapításával és működtetésével vagy az azok ellátásához szükséges pénzügyi fedezet e törvényben meghatározott eszközökkel, részben vagy egészben történő biztosításával valósul meg. A közfeladatok ellátásában államháztartáson kívüli szervezet jogszabályban meghatározott rendben közreműködhet. (3) A közfeladatot meghatározó jogszabályban meg kell határozni a közfeladat ellátásának módját és egyidejűleg rendelkezni kell az annak ellátásához szükséges pénzügyi fedezet biztosításáról. Új közfeladat kizárólag az annak ellátásához megfelelő pénzügyi fedezet rendelkezésre állása esetén írható elő vagy vállalható. Ha a pénzügyi fedezet már nem áll rendelkezésre, intézkedni kell a pénzügyi fedezet biztosításáról vagy a közfeladat megszüntetéséről.*”

⁹² 39/1997. (VII. 1.) AB határozat, ügyszám: 625/B/1994.

⁹³ A hiteles fordításokban a regiszterpártiak gyakori érve az újrakodifikációs igények hullámzó újraéledésekor visszatérően, hogy ha volna fordítói- és tolmácsnévjegyzék, és abban egyéni fordítók mint magánszemélyek kerülnének bejegyzésre, akik esküt is tennének, akkor talán egyenletesebb, jobb minőségű lenne a hiteles fordítói szolgáltatás. Bár ennek tényszerű és számszerű bizonyítékát általában nem tudják előterjesztetni, inkább uniós tagállami példák meglétét (ld. pl. német fordítói regiszter stb.) hivatkozzák, melyet itthon is kívánatosabbnak tartanának a jelenlegi állami Zrt.-modell helyett. Ugyanakkor a szakértői kamara iránti bizalomvesztés maga bizonyította, hogy pusztán attól, hogy van névjegyzék és azt kamara vezeti, nem egyértelműen valósulnak meg konkrét minőségi elvárások az egyes regisztertagok munkavégzésében.

⁹⁴ 2011. évi CXCV. tv. 3/A. § (2) bek.

forma szükségessége sem, ahogyan a gazdasági társasági forma – amely nem költségvetési intézmény – sem jogellenes.

Közfeladatnak minősül az is, ha az állam egy adott szakma teljességét érintő kérdésekben való tanácsadó közreműködés céljából hoz létre köztestületet úgy, hogy az e feladat ellátásához szükséges szervezettel és hatáskörökkel is ellátja. Közfeladatot láthat el az olyan testületi önkormányzat is, amely az adott hivatás minden gyakorlója számára a foglalkozás szabályait érintő normaalkotást végez, s ezeket szankcionálja. E két utóbbi feladat megvalósítása során is részben közhatalmi jogosítványokkal él a köztestület; a határok az átruházott közigazgatási és egyéb – például belső igazgatási – feladatok között nem élesek. *A közfeladat fogalma tehát szélesebb a hatósági jogkör gyakorlásánál*, amely viszont esetenként és a szükséghez képest a közfeladat ellátásának egyik nélkülözhetetlen eszköze lehet. Az Alkotmánybíróság is több határozatában foglalkozott a kamarák mint köztestületek kialakulásának és működésének kapcsán felvetődő alkotmányossági kérdésekkel. A köztestületi minőség elismeréséhez az Alkotmánybíróság elegendőnek tekinti, ha a legfontosabb feladatokat tekintve a közfeladati jelleg fennáll.⁹⁵

A közfeladatként definiált állami szolgáltatások a nemzetközi tapasztalatok szerint is számos eltérő működési formában elláthatók: a végrehajtók lehetnek állami alkalmazottak vagy magáncégek, a szakértők lehetnek egyének vagy irodák, regiszterbe bejegyzett szervezetek, költségvetési intézmények, a hiteles (hites) tolmácsok és fordítók lehetnek esküt tett személyek vagy gazdasági társaságok, állami intézmények⁹⁶ vagy állami vállalatok is. Az ügyvédek és közjegyzők is számos közfeladatot látnak el, az ő esetükben is a magánszektor és az állami tisztviselői modell egyaránt lehet eredményes, ha a szabályozási környezet és a szakmai felügyeletet ellátó állami kontroll észszerű és maga is méltányos. Véleményem szerint az etikus működés nézőpontjából nincs jelentősége annak, hogy egy adott közfeladatot vagy közszolgáltatást arra jogosított köztestület, kamara, vagy éppen névjegyzékbe foglalt szakértők vagy fordítók, esetleg 100%-ban állami tulajdonban lévő gazdasági társaság (és az ő további alvállalkozója, megbízottja) lát-e el, hiszen a kiszolgált ügyfél oldaláról tekintve alapvető elvárás a minőségi szolgáltatás nyújtása, ráadásul elérhető áron. Amennyiben az államifeladat-ellátók, az állami kiszolgáltatók, akár a feladatellátásban, akár az árképzésben, akár a panaszkezelés során – ha igazságügyi területen tevékenykedő szolgáltatókról beszélünk – az igazságügybe vetett közbizalom sérülhet. Ezt okozhatja továbbá az is, ha maga a jogszabályi környezet nem érthető, nem átlátható, túl bonyolult, azaz nem egyszerű, hanem inkább széttöredezett szinteken túlburjánzó, túl sok jogi normában található, vagy éppen elavult. (Pl. gyakran éri az a vád a közbeszerzést szabályozó jogi normákat, hogy átláthatatlanul bonyolulttá teszik a közpénzek elköltésének ellenőrizhető módját. A végrehajtói és szakértői reformokat megelőzően még a 90-es években

⁹⁵ 39/1997. (VII. 1.) AB határozat, ügyszám: 625/B/1994.

⁹⁶ Lásd pl. a svéd vagy kanadai modellt, amelyekben szintén egy állami szervezet látja el – több más feladata mellett – a nyelvi közvetítői feladatok egy részét.

megalkotott jogszabályok elavulttá váltak, hasonlóan a hiteles fordítási feladatellátást és képzést egyaránt szabályozó minisztertanácsi és egykori művelődési miniszteri rendelethez, amely a 80-as évek végén született, egy teljesen más társadalmi környezetben, az akkori kérdésekre adott korabeli válaszként, és amelynek újragondolására, reformjára a mai napig nem került sor.)

A kamarák mellett számos más köztestületi forma is létezik pl. a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Művészei Akadémia, valamint több tudományos vagy sporttevékenységhez fűződő közfeladatot összefogó szervezet, melyeket külön-külön törvények hívtak életre.⁹⁷ A kamarák számos esetben közigazgatási hatóságként is eljárnak, és a ma is érvényes kormányzati szempontok szerint újabb szakmai kamarák létrehozására csak kivételesen, négy együttes feltétel mérlegelését követően van mód. Ezek egyike, hogy a szakmai kamara létrehozása a közkiadások közvetett vagy közvetlen csökkenésével járjon.

3. Hogyan lehet az igazságügybe vetett közbizalmat erősíteni?

A magyar igazságügy napi működésében számos jogász hivatásrend tagja vesz részt, és az eljárásokban számos olyan szakkérdés (pl. orvosi, műszaki, számviteli, technológiai, nyelvi stb.) eldöntése szükséges, amely speciális szakismereteket is igényelhet. A *jogász hivatásrendek* hazai jogrendszerünkben tipikusan valamely *közttestület tagjaként* tevékenykednek, és a közttestület vagy a törvényességi felügyeletet gyakorló szerv által vezetett névjegyzék nyilvántartásába is bejegyzésre kerülnek. A bíróságokon és a hatóságoknál dolgozó jogászokon kívül az ügyvédi kamarák, a közjegyzői kamarák, az igazságügyi szakértői kamarák és a végrehajtói közttestület⁹⁸ tömörítik az igazságügyi jogi eljárásokban tipikusan eljáró szakembereket. A kamarákat létrehozó anyagi jogszabályok alapján ez utóbbi négy közttestület felett a mindenkori igazságügyi tárca gyakorolja a törvényességi felügyeletet. A szakmai felügyeletet pedig a hivatásrend tagjai felett általában az adott kamara maga látja el. Az egyes közttestületeket jogszabály hozta létre, az állam által átruházott egyes közfeladatok ellátása céljából.⁹⁹

A nyelvi közvetítők (fordítók és tolmácsok) jelenleg a szabad piacon önállóan vagy egy fordítóiroda keretében tevékenykednek, vagy az OFFI mint gazdasági társaság és nem költségvetési szerv megbízottai, munkavállalói vagy alvállalkozói. Az igazságügyi (hiteles) fordításokat egy 80-as évek óta létező és mára már elavult jogszabály alapján egyedüli és kizárólagos jogosultként még mindig az OFFI látja el. A hazai hiteles fordítók és tolmácsok képzési rendszere töredezett, a Magyarországon a migráció következtében korábban nem használatos, de azóta megjelent ritka nyelvek területén nincsen képzés, ugyanakkor

⁹⁷ Németh 644.

⁹⁸ 2015. szeptember 1. napjától a Magyar Végrehajtói Kar, ezt megelőzően Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara.

⁹⁹ Németh 641.

fordító- és tolmácsihiány van. A szakma felügyeletét sem kamara, sem névjegyzék nem erősíti; a felügyeletért jelenleg az igazságügyi miniszter felel, de az egyetemi képzések másik tárcához tartoznak.¹⁰⁰

Mind az igazságügyi szakértők, mind a végrehajtók, mind a hiteles fordításokra jogosított OFFI szakmai felügyelete alapjaiban azonos munkamódszertant igényel annak érdekében, hogy a minisztérium felügyeleti jogköreivel élve az átláthatóság és az eredményes működés fenntartása és erősítése érdekében feltárhassa a szakmai szervezetek működésének hiányosságait, összegezze a szükséges és elvárható szakmai sztenderdek minimumát, javaslatokat tegyen – nem beleavatkozva az egyes autonóm jogkörökbe – az elmúlt évtizedekben kialakult hiátusokat rendező jobb működési gyakorlatok kialakítására és szükség esetén kodifikációs javaslatokkal jogalkotást kezdeményezzen az el nem ért minőségi sztenderdek és etikai eredményesség kialakítása érdekében.

A végrehajtói reform, az új igazságügyi szakértői rendszer kialakítása és az állami fordítóiroda tevékenységének újragondolása során szükségessé vált valamennyi működési területen a szakmai érdekképviselőket ellátó szervezetek működésének vizsgálata, és emellett az adott szabályozási környezetet összefoglaló áttekintő elemzés is. Az igazságügyi szakértői, a végrehajtói és az állami fordítói és tolmácsvetékenység hazai működési modelljének összevetése más európai uniós tagállamok modelljeivel vagy azon kívüli egyéb lehetséges modellekkel számos tanulságot hordoz. A nemzetközi összehasonlító elemzések során valamennyi igazságügyi szolgáltatási területen világossá vált, hogy *nincsen egyetlen mindenható érvényű modell* az adott szakterületre vonatkozóan, ugyanakkor nemzetközi szinten is elengedhetetlen az igazságügyi szolgálatok tevékenységének erős állami (igazságügyi, esetleg törvényszéki stb.) felügyelete, amely erős szakmaiságon és partnerségen alapul.

Mivel nincsen egységes recept a tökéletes működési modellekre, a mai napig valamennyi szakterületen állandó és az évek múlásával újra meg újra visszatérő dilemmát jelent *a névjegyzék* létének vagy nem létének indokoltsága, ennek filozófiai kérdése, az ahhoz kapcsolódó *szakmai felügyelet, az oktatás, képzés és vizsgáztatás* jogköre és ezzel járó felelőssége; az ezek által keretezett *minőségbiztosítási* összefüggések, továbbá a szakemberek és testületeik által a hivatásrend tagjai körében, rájuk vonatkozóan végzett *panaszvizsgálatokkal és irodaellenőrzésekkel, továbbá fegyelmi és etikai ügyekkel* összefüggő kompetenciák és hatáskörök összefüggései.

Míg a végrehajtói és szakértői területeken a létező regiszterek indokoltsága és szakmai tartalma 2014–2015 között valódi reformra szorult, addig az állami (hiteles) fordítói piacon (a nyelvi közvetítők piacán) éppen a regiszter meglétének hiánya vet fel a mai napig is

¹⁰⁰ 24/1986. (VI. 26.) MT rendelet a szakfordításról és tolmácsolásról „5. § Hiteles fordítást, fordítás bitelesítését, valamint idegennyelvű hiteles másolatot – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – csak az Országos Fordító és Fordításbitelesítő Iroda készíthet. 6. § (1) A szakfordító és a tolmácsvetékenység központi igazgatói irányítását az igazságügyért felelős miniszter látja el. E tevékenysége kiterjed minden szakfordító és tolmácsvetékenységre függetlenül attól, hogy a tevékenységet folytató szerv, vagy személy milyen szervezeti keretekben vagy szervezeti alárendeltségben működik.”

szakmai, etikai, felelősségi vagy az igazságügybe vetett közbizalmi kérdéseket.¹⁰¹ Míg általában a szakmai kamaráknak csak természetes személyek lehetnek tagjai, addig a névjegyzékekben szerepelhetnek természetes személyek, azok gazdasági társaságai vagy pl. szakértői intézetek, intézmények is.

Szinte valamennyi igazságügyi szolgáltatási terület neuralgikus pontja – különösen az etikai szempontok figyelembevételével – az érintett ügyfelek vagy kötelezettek reklamációinak kezelését szabályozó, belső panaszeljárások mikéntje. Az Igazságügyi Szakértői Kamara és a Végrehajtói Kamara panaszeljárásaiban számos ellentmondás, anomália alakult ki az elmúlt 15–20 évben, és úgy tűnik, hogy az 1990-es években kialakított kamarai rendszerek az akkori jogalkotásban megfogalmazott egykori jogalkotói célokat nem valósították meg maradéktalanul az elmúlt több mint 20 esztendőben.

Az etikai és panaszeljárások anomáliáinak nemcsak szervezeti rendszerhibái, hanem az igazságügyi kapcsolatokban rejlő más okai is lehetnek. Egyes területeken az alulfinanszírozott modell nem tette lehetővé kellő jogi szaktudás bevonását az etikai eljárásokba (lásd az igazságügyi szakértők működését), így azok tényleges eredmény nélkül zárultak, s nem mindig voltak átláthatóak a döntések. Más területen pedig a túlságosan meggazdagodott szakmai szereplők nem fordítottak kellően méltányos és igazságos figyelmet a korrekt ügyvitelre (lásd a végrehajtók felé megcsappant társadalmi bizalmat, amely számos korabeli sajtócikkben nyomon követhető). Volt olyan igazságügyi szolgáltatási terület is, ahol az állami felügyelet tényleges hiánya vezetett folyamatos minőségi problémákhoz [ilyen terület például a hiteles fordítások világa, ahol a tényleges állami felügyelet még ma is kimerül a szűken vett szervezeti felügyeletben, amit a társaság felett álló felügyelőbizottság, vagy a vagyonszármazékok elvégző könyvvizsgáló és a minisztériumi költségvetési ellenőrzési osztály lát el, ez pedig nem elegendő a hiteles fordítóirodába vetett megrendelői és kormányzati bizalom helyreállításához, amelyhez a pénzügyi vagy jogi szabályossági felügyelet mellett nyelvi szakmai (pl. terminológiai vagy diplomáciai) támogatás is szükséges volna].

A kérdésre tehát, hogy hogyan lehet az igazságügybe vetett (köz)bizalmat, a társadalomnak az igazságügyi szakmába vetett teljes elfogadását erősíteni, nincs egyszerű recept vagy válasz. Ebből következően látható, hogy nem csak a szervezeti reformok vezethetnek magasabb közszolgálatosság-tudatot eredményező munkavégzéshez. Önmagában csak a jogalkotás sem lesz az igazságügybe vetett közbizalom helyreállításának remek csodafegyvere. A szakma szereplőivel való értelmes párbeszéd, az együttműködésre alapított fejlesztő, közös gondolkodás is elengedhetetlen a formális felügyeleti jogkörök gyakorlása mellett. Az észszerű finanszírozás, a rugalmasabb szervezeti struktúrák kialakítása, a jogi tudás

¹⁰¹ A jelen tanulmány megjelenését előkészítő szerkesztői munkálatok idején jelent meg (2017 szeptemberében) a hazai fordító és tolmács szakmát képviselő szakmai szervezetek (Proford és MFTE) legújabb kodifikációs javaslata, annak ellenére, hogy ugyanezen időpontban az Igazságügyi Minisztérium kodifikációs tervében nem szerepel, tehát nincs napirenden ezen szakterületek koncepcionális újrászabályozásának kérdése. Ilyen kodifikációs szakmai koncepciók az elmúlt kb. 7–10 évben többször is napvilágot láttak, melyekben korábban is már felmerült egy fordító- és hatósági tolmácsregiszter vagy szakmai kamara létrehozásának kérdése.

bevonása és erősítése egyes igazságügyi szolgáltatási területeken pedig egymást kiegészítve és erősítve eredményezhetik végső soron a társadalom közbizalmi szintjének megemelkedését, azaz bizodalmat az állami szolgáltatások és azok letéteményesei iránt.

A végrehajtói kamara végrehajtói karrá alakult 2015-ben, egy egyszintű, átlátható igazságügyi szakértői kamara került kialakításra 2016-ban, mindeközben 2014 óta először 2017-ben bővült a végrehajtói állomány és ezen pályázati feltételek már szigorúan, kizárólag magasan képzett, jogász végzettségű, akár tudományos munkával, nyelvtudással rendelkező szakemberek közül engednek választani. Az állami fordító iroda a 100%-os állami tulajdonú gazdasági formációjában még él, de számos szakmai (technológiai és terminológiai fejlesztéssel átszőtt) reformon esett át, és működését önként, minden állami szabályozási vagy jogalkotási kényszertől mentesen kiegészítette 2015-ben a felsőoktatási képzőhelyek magasan kvalifikált képviselőiből alapított tudományos tanácsadó testülettel.¹⁰² Mindemellett megfogalmazásra kerültek a hiteles fordítók és tolmácsok modern etikai sztenderdjei is,¹⁰³ tehát élő az önszabályozás, amennyiben a szervezetek vezetői maguk is elkötelezettek a kor kihívásai által generált változások és innovációk irányába. 2017. év elején a fordítóiroda alapítója elfogadta az OFFI 2016–2018 közötti középtávú intézményfejlesztési stratégiáját is,¹⁰⁴ azért, hogy a 2019-ben 150 éves állami fordításügy kerek évfordulóján magas minőséget és etikai tudatot hordozó állami szolgáltató cég végezze a jogszabály által rátestált hiteles fordítási közfeladatot, más modellt kínáló szabályozási reformjavaslat vagy egy fordítói és tolmácsregiszter létrehozásáig.

4. Az etika mint az igazságügybe vetett közbizalom lehetséges keretrendszere?

A korábbiakban említett becsületes munkavégzés, a tisztesség és feddhetetlenség, a semlegesség és pártatlanság, az összeférhetetlenség vagy más magatartási normák betartásának követelménye tipikusan az etikai kódexekben található szabályozási tárgyköröket jeleznek. Az újjáalakult szakértői kamarának az új igazságügyi szakértői törvény¹⁰⁵ alapján elfogadott Etikai Kódexe általános magatartási szabályok *szándékos vagy gondatlan* megszegése esetén tekinti etikai vétségnek az elkövetett cselekményt. Ilyenre nem csak a megbízás vagy kirendelés elfogadása után, de azt megelőzően is sor kerülhet. Vétlenség esetén – tehát amennyiben még a gondatlanság enyhébb foka sem valósul meg – a tényállás kizárt. A titoktartási kötelezettség, a tájékoztatási kötelezettség, a pártatlanság követelménye, az

¹⁰² Lásd az OFFI Zrt. 2016–2018 közötti időszakra vonatkozó középtávú intézményfejlesztési stratégiájában, és ezt megelőzően már 2015-ben újrafogalmazott Szervezeti és Működési Szabályzatában kialakított célokat és szervezeti egységeket, pl. Fordítási és Tolmácsolási Minősítő Testület.

¹⁰³ Lásd a Hiteles Nyelvi Szolgáltatások Etikai Kódexe (2016), amely valamennyi, az OFFI számára bedolgozó alvállalkozó fordító szerződésének mellékleteként a felek kölcsönös megállapodásaként beépítésre került a tevékenység végzését keretező alapidokumentumok közé.

¹⁰⁴ 1/2017. sz. Alapítói határozat

¹⁰⁵ 2016. évi XXIX. törvény 62. § (1) bek f) pontja

udvarias és semleges kapcsolattartás elvárása, a rendelkezésre állás kötelezettsége, továbbá a szakvélemény tekintetében az egyértelműség és az ellenőrizhetőség, a tárgyilagosság és az indokolás követelménye is konkrétan megjelennek a kódexben.

20 éves hiányt pótol a megjelent sajtóközlemények véleménye szerint a magyar bírósági végrehajtói kar 2016-ban hatályba lépett etikai kódexe, amelynek alapja az, hogy az önálló bírósági végrehajtó része a magyar igazságszolgáltatási rendszernek, munkája során közhatalmat gyakorol, megilleti a hivatalos személy védelme is; ezért indokolt, hogy magatartására, viselkedésére az általánosan elfogadottnál sokkal szigorúbb etikai elvárások vonatkozzanak. A végrehajtói kar hivatalának közleménye szerint az etikai szabályzat kifejezett célja, hogy a közbizalom erősítése érdekében meghatározza a végrehajtók, helyetteseik és jelöltjeik által követendő erkölcsi normákat, megfogalmazza a végrehajtói hivatás etikai követelményeit, mindemellett támogatást nyújtson az etikai kockázatot rejtő magatartások megismerésében, megítélésében és biztosítsa a hiteles és átlátható végrehajtói működést. Ez az Etikai Szabályzat is tartalmazza a tisztességes eljárás általános követelményét, ezen belül pl. azt, hogy a végrehajtó köteles a felek számára szükséges tájékoztatást érthető módon megadni és mindig törekedni kell a megértő, részrehajlásmentes, udvarias magatartásra; magánéletében is az önkéntes jogkövető magatartás jellemezze, megjelenése legyen szélsőségektől mentes. A türelmes, udvarias magatartás, a sértő minősítésektől és fölényeskedő viselkedéstől mentes munkavégzés pedig ugyanolyan fontos, mint a politikamentes megnyilvánulás.

Bár a hiteles fordítókat Magyarországon nem képviseli kamara, névjegyzékbe sem tömörülnek, melyet az állam felügyelne, 2016. év végén az állami fordítóiroda is létrehozta a Hiteles Nyelvi Szolgáltatások Etikai Kódexét, melynek célja, hogy a 100%-ban állami tulajdonú társaság a hiteles nyelvi közvetítői szolgáltatásoknak a középtávú intézményfejlesztési stratégiában előirányzott magas minőségi szolgáltatási kritériumai elérése érdekében egységesen rögzítse azokat az elveket és elvárásokat, amelyeket szakmunkatársaival szemben támaszt. Ez a fordítói etikai kódex szintén a tisztesség, a szakszerűség és a titoktartás mindazon követelményeit fekteti le, amelyeket minden, az állami fordítóirodával munkavégzésre irányuló szerződéses jogviszonyban álló kollégának be kell tartani.

A fordítói Etikai Kódexben is megjelent a pártatlan, lelkiismeretes munkavégzés, a szöveg-hűség etikus megtartása a nyelvi közvetítés során, a személyes összeférhetetlenség elkerülésének kötelezettsége, de még a vállalási határidő betartása és a legfrissebb szakmai követelmények megszerzésének állandó magas színvonalú teljesítése is belekerült. Az adatok és információk bizalmas kezelése alapvető etikai elvárás egy tolmács vagy fordító esetén, és a kulturált öltözködés, az elvárt szokásokhoz való alkalmazkodás – hasonlóan a végrehajtói normakövetéshez – alapkritériumként jelenik meg ebben az etikai szabályzatban is. A véleménynyilvánítás, híresztelés és a jóhírnevet sértő bármilyen megnyilatkozás is megjelenik a megújult fordítói iroda belső szabályozásában, hiszen egy jó tolmács láthatatlan, „csak” közvetít, saját véleménye a fordítás során nem lehet, hiszen nem ő a helyzet főszereplője. Megállapíthatjuk, hogy az etikai kódexekben lefektetett viselkedési normák keretrendszer a tényleges működésben fontos, az állami szolgáltató iránti bizalmat eredményező

működésbeli folyamatos fejlődést generál. A *szakma szereplőinek aktív részvételével* kialakított etikai szabályzatok *jó érzéssel és önként betarthatóak*, ezáltal a hivatásrendek szakértő tagjainak magas fokú lojalitását eredményezheti saját – akár felügyeleti – szervei felé, és az ebből következő erős közszolgálati attitűd pedig végső soron az etikus ügyellátás megvalósítása révén *magas társadalmi megbecsültséghez* is vezethet. Amennyiben az igazságügyi szolgálatokban dolgozó munkatársak etikusságtudata magas és állandó, saját igényük, igényességük képzések és továbbképzések iránt is kialakul, a minőségi tudással átitatott szolgáltatások minden szinten etikusabb ügyellátást eredményeznek; ebből következni fog a panaszügyek számának csökkenése, és az ügy elintézése végén az érintett ügyfelek elégedettségének növekedése egyaránt. Amennyiben a még így is keletkező kisebb számú panaszok, reklamációk még gyorsabb, még korrektebb kezelést eredményeznek – legyen szó akár egy végrehajtó által végzett végrehajtói cselekmény elleni ügyfélpanaszról, vagy az állami fordító irodában elrontott fordításról –, végső soron az ügyfél elégedettsége a társadalmi megbecsültség és a közszolgálatosság erősödését vonja maga után.

Ha a szervezeti megújulás és az önszabályozó etikai előírások gyakorlatba történő bevezetése mellé a jogalkotás az állami szolgáltatások igénybevételi díjait korrekt árképzéssel, igazságosabb díjjegyzék kialakításával is támogatja, az is hozzájárul a „Jó Szolgáltató Állam” modell imidzsének erősödéséhez. A végrehajtói reformok során ezért került sor többek között a végrehajtói díjjegyzék újragondolására, és ezért van évek óta napirenden az igazságügyi szakértői díjjegyzék megújításának igénye is. Mivel a hiteles fordítások magyarországi szervezeti modelljében nem létezik fordítói és tolmácsnévjegyzék, így a fordítások szabadpiaci szolgáltatásként díjjegyzékkel sem korlátozottak. Az állami fordítóiroda azonban a transzparens működés elveinek megfelelően saját belső szabályzatai alapján a hiteles fordítások tekintetében honlapján is nyilvánosan közzétett saját díjjegyzékkel, nyilvános árszabással rendelkezik, hogy mint kizárólagos szolgáltató az ügyfelek számára előre tervezhetővé tegye a szolgáltatás igénybevételét. (Kizárólagos feladatellátási kötelezettségből adódóan díjképzése, speciális piaci pozíciója a Gazdasági Versenyhivatal vizsgálatának már alávetett volt, amely az eljárás marasztalás nélküli megszüntetésekor megállapította, hogy e helyzet nem klasszikus piaci monopólium, és a fordítóirodának mindenkor nagy hangsúlyt kell helyeznie önköltségszámítási és árképzési megoldásaira.)¹⁰⁶

5. Igazságügyi jogalkotási és szervezeti reformok lehetséges etikai következményei

A fent elmondottak rávilágítanak arra, hogy a kellő mélységig feltárt működési hiányosságok elemzése, ezek szakmai összevetése nemzetközi jó gyakorlatokkal, megújulásra

¹⁰⁶ Vj/111/2010. ügyszám, és egy korábbi 2007-es ügyben is ez a kérdés már felmerült, amelyben az OFFI kötelezettséget vállalt vállalási határidőinek és felárképzésének módosítására.

képes szervezeti struktúrák kialakítása, és a mindezek keretében végzett és folyamataiban megújítható szolgáltatási tevékenység önnön minőségének javulását eredményezi; végső soron oly módon, hogy a megújított szolgáltatási hivatásrend saját etikai tudatosságát és igényességét feléleszti, amely önszabályozásban manifesztálódik. Az igazságügyi miniszter törvényességi felügyelete alá tartozó végrehajtói kamara reformjának szakmai indoka az volt, hogy olyan új törvény kerüljön kialakításra, amely megfelelő jogi keretet ad a közfeladatok ellátásának, és a közfeladat elvégzéséhez kapcsolódóan megfelelő hatékonyságú állami kontrollt is biztosít annak érdekében, hogy az állami végrehajtók szabályszerű és etikus működése kellően megvalósuljon. Mivel a 2014 előtti időszakban az igazságügyi szakértőkkel szemben is meggyengült a közbizalom, e területen olyan új egységes törvény kialakítása volt a cél az 1995-ös kamarai és szakértői törvények helyett, amely szintén a közfeladatok ellátását kellő jogi keretek között erősíti, és megalapozza a megfelelő hatékonyságú állami kontroll mellett az igazságügyi szakértők szabályszerű és etikus működését, továbbá helyreállítja a szakértői tevékenység pozitív társadalmi megítélését. Az állami fordítóiroda esetén az Európában egyedülálló szervezeti modell megújításának célja egy feltáró problématerkép összegzése után szintén az, hogy az igazságügyi tárccával és egyéb állami szervekkel az együttműködés erősödjön, és az állami igényekhez jobban igazodó fordítói kapacitások (mennyiségi és biztonsági) megerősödjenek, az árképzés és a panaszkezelés rendjének folyamatos fejlesztése és a hiteles fordítások minőségének javulása révén a fordítóiroda mint állami szolgáltató iránti közbizalom megerősödjön.

6. Összegzés

Ahogy a végrehajtók és a szakértők reformjánál a 90-es évek végén született jogszabályok újrakodifikálása során nagy hangsúlyt helyezett a jogalkotó a konkrét minőségbiztosítást eredményező rendelkezések megfogalmazására is, úgy az állami fordításügyet szabályozó 80-as évek végén született rendelet újrakodifikálása során is várhatóan célszerű lesz majd hasonló minőségi előrelépéseket megvalósítani. Ahogy a végrehajtók és szakértők esetén a szervezeti és jogi reformok egyértelműen elvezettek a regiszterekhez kapcsolódó képzések és vizsgáztatások megújításához – ennek keretén belül az igazságügyi etika is bekerült a képzési tananyagba, amelynek keretében a jelen tanulmányban érintett témákat lehet közvetlen párbeszéd formájában megtárgyalni a képzésen részt vevő igazságügyi szereplőkkel –, továbbá kialakultak a panaszfelügyeleti és az irodavizsgálatok során alkalmazandó új szemléletbeli változások, ugyanúgy az állami fordítószolgáltató megreformálása is a még méltányosabb, még etikusabb, még kedvezőbb díjszabású közfeladata ellátása érdekében indokolt, amely végső soron magas ügyfél-elégedettséggel és magas fokú dolgozói lojalitással is kecsegtet.

Az, hogy egy reformfolyamat felülről, a felügyeleti tárca felől indul-e (végrehajtók, szakértők esetében), vagy önszabályozás (saját szabályzatok és stratégiák megalkorása) révén kezdődik (pl. az állami fordítóirodában), a végeredmény tekintetében azonos hatással kecsgethet. Ha az új gyakorlatokat vagy az újrakodifikálást partnerségi társadalmi egyeztetések és együttműködés is kísérik, az nagy mértékben elősegíti a kialakított új megoldások mielőbbi tényleges bevezetését, önkéntes alkalmazását. Az egyes igazságügyi alrendszerek területein működő szakmai köztestületek, vagy 100% állami tulajdonban lévő állami szolgáltató társaságok az állam számára fontos közfeladatot látnak el. A magas minőségű közszolgáltatási színvonal fenntartásához nemcsak hatékony állami felügyelet, hanem korrekt szabályozás is szükséges. Az állami szolgáltatások felügyeletére és nem irányítására van szükség, amelynek ki kell terjedni a minősítésre, a kompetenciák ellenőrzésére, hiszen az állam a feladatok ellátására jogosult szakértői hivatásrendekkel együttműködésre, partneri kapcsolatokra van ítélve, amelyet a képzéssel és továbbképzéssel is támogatni szükséges.¹⁰⁷ A modern képzési struktúráknak ma már elengedhetetlen tartalmi eleme az életből vett valódi szakmai dilemmákat feszegető, etikai tárgyú normák, helyzetek, megoldások közérthető ismertetése, hiteles oktatók és az egyes szakmák magasan képzett, etikus képviselői közreműködésével.

A *hatékony és korrekt felügyelet* és szabályozás, a *modernizált szakmai oktatások*, továbbá a *megújuló szervezetstratégiák* mellett a kellő mértékű forrás biztosítása mindig lehetővé teszi a *szaktudás bevonását* a minőségfejlesztésbe, vagy az etikai eljárások (szakmai és jogi) intézésébe. Mindemellett a szolgáltatók részére *partneri együttműködés* keretében bizonyos statisztikai adatszolgáltatások előírása is az állam részére kellő információt biztosíthat a folyamatos szakmai felügyelet ellátásához, a szakma folyamatait jellemző trendek elemzéséhez, és a következtetések gyors és hatékony elemzéséhez.¹⁰⁸ Egy-egy jogintézmény vagy szabályozási keretrendszer 5–10 évenkénti felügyeleti elemzése, részletes és analitikus áttekintése pedig nem felesleges, hiszen a 20–30 éves normák időleges és nem strukturális, gyakran széttöredezett módosításai hosszú távon működésbeli és etikai diszfunkciókat okozhatnak, ahogyan ez a jelen elemzésben nevesített egyes igazságügyi szakterületeken belül is történt.

¹⁰⁷ Ennek érdekében hozta létre a kormányzat az Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiáját, amely a végrehajtók, szakértők, felszámolók és mediátorok igazságügyi jogi képzését és továbbképzését is elvégzi.

¹⁰⁸ Németh 666.